

Muistiinpanoja kriminologian historian kirjoittajalle vuoteen 2054

Veli Verkko -luento 1.11.2024

JANNE KIVIVUORI

Väittelin tohtoriksi 28.10.1994, siis melkein päivälleen kolmekymmentä vuotta sitten¹. Olen siitä lähtien seurannut alan tutkijana kriminologian kehitystä tieteenalana, ja omalta osaltani yrittänyt vaikuttaa kehitykseen. Ajanjaksoa on leimannut suuri muutos, jota voidaan mielestäni kutsua kriminologian menestyskertomukseksi.

Tätä Veli Verkko -puhetta laatiessani ajattelin, että olen laatimassa viestiä tulevaisuudessa toimivalle kriminologian historian kirjoittajalle. Hän kirjoittaa joskus 2050-luvulla – siis kolmekymmentä vuotta tulevaisuudessa – tieteenalamme historiaa. Mitä hänelle kertoisiin kuluneen kolmen vuosikymmenen kehityksestä? Seuraavat näkökohdat ovat siis eräänlaista ”pullopostia” tuolle aate- ja oppihistorian kirjoittajalle – käytä tätä kirjoitusta vapaasti, yhtenä lähteenä muiden joukossa!

(1) Ensimmäinen iso muutos 1990-luvulla oli kansallisten kokonaisrikollisuuden kyselyjärjestelmien perustaminen. Olin itse vuonna 1995 käynnistämässä kansalliset Nuorisoriikollisuuskyselyt, joiden tuorein mittauskierros on juuri toteutettu 2024. Sitten kriminologit ovat käynnistäneet muita keskeisiä järjestelmiä kuten henkirikosseurannan, lapsiuhritutkimuksen ja vuonna 2012 uudistetun kansallisen rikosuhritutkimuksen.

¹ Tämä kirjoitus perustuu Tampereen yliopistolla Kriminologian päivillä 1.11.2024 pidettyyn puheeseen Veli Verkko -palkinnon vastaanoton yhteydessä.

(2) Toinen positiivinen trendi on rekisteritutkimuksen nousu. Tällä tarkoitan yksilötason pitkäaikaisrekisteriaineistojen käyttöä rikollisuuden tutkimuksessa. Omassa mielessäni keskeinen merkkipaalu oli 2008 tai 2009 tienoilla, jolloin professori Mikko Aaltonen aloitti oman väitöskirjaprojektinsa. Kysely- ja rekisterilähteiden välillä ei ole konfliktia, vaan työnjako. Kyselyt mittaavat rikollisuuden lievempää päätä, vakavan rikollisuuden tutkimukseen tarvitaan rekisteritutkimusta. Toivottavasti myös kvalitatiivinen kriminologia vahvistuu tulevaisuudessa.

(3) Kolmas keskeinen, positiivinen trendi on ollut tutkimuksen painopisteen siirtymä korrelaatioista syysuhteisiin. Niin sanotun uskottavuusvallankumouksen mukaisesti kriminologit ovat alkaneet hakea asetelmia, jotka mahdollistavat syysuhteiden paikantamisen. Tutkimuksen kehittäminen onkin johtanut usein aikaisempien ”itsestänselvyyksien” kumoutumiseen. Esimerkiksi käsitykset rangaistusten vaikuttavuudesta ovat tulleet vivahteikkaammiksi, kun tutkimusasetelmat ovat kehittyneet. Empiristeinä kriminologit perustuvat käsityksensä uusimpaan tutkimukseen, ei vanhoihin iskulauseisiin. Eräs keino seurata uutta tutkimusta on rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokanta (Beuker ym., 2024).

(4) Neljäntenä muutostrendinä nostan esiin objektiivisuuden korostuksen. Oma vaikutelmani on, että tässä suhteessa on tapahtunut

iso muutos siinä, miten tutkimuksen ja politiikkalinjausten välisestä suhteesta ajatellaan. Kriminologian kriminaalipoliittisella kaudella 1960-luvulta vuosituhatteen taitteeseen (Kivivuori, 2018) saatettiin etsiä tukea etukäteen valitulle ”linjalle”, tai ajatella, että tutkimus on kesken niin kauan, kunnes se osoittaa tukea ”linjalle”. Sittemmin objektiivisuuden korostus on näkynyt mm. systemaattisten katsausten lisääntymisenä. Niissä pyritään estämään tutkijan oma vahvistamisharha eli tahaton taipumus etsiä tukea omille mielipiteille (Kivivuori, 2021). Näin voidaan punnita näyttöä tasapuolisesti ja symmetrisesti.

(5) Viidentenä muutoksena näen kansainvälisyyden nousun. Suomalainen kriminologia on pitkään – oikeastaan jo alusta eli Veli Verkon tuotannosta asti – ollut kansainvälistä. Muun muassa Kauko Aromaa (1943–2019) vei Suomea johdonmukaisesti mukaan kansainvälisiin projekteihin. Tämä painopiste on sittemmin jatkunut, suomalainen kriminologia on nytkin edustettuna mm. kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn ja Euroopan henkirikosseurannan johtoryhmissä. Kunpa vielä saataisiin elvytettyä kansainväliset uhritutkimukset (ICVS, ks. Bijleved, 2023).

(6) Kuudes trendi on vapaan perustutkimuksen nousu. Kriminologia oli tieteiden kentällä erityisen läheisessä suhteessa valtioon, koska sen harjoittaminen oli vuosikymmeniä laajoin osin kytketty valtion tutkimuslaitokseen, siis Oikeuspoliittiseen tutkimuslaitokseen, vuoteen 2014 asti. Tämä huomio ei ole kritiikkiä nykyisiä valtion sektoritutkimuslaitoksia tai valtion virastoja kohtaan. Olennaista on, että jokin tieteenala ei voi elää pelkästään tutkimuslaitoksessa tai virastossa, ilman että samaa tieteenalaa opetetaan ja harjoitetaan yliopistoissa. Juuri tämä oli eräs ongelma kriminologiamme kriminaalipoliittisella kaudella 1960-luvulta 2000-luvun alkuun (ks. Kivivuori, 2018). Ajatellaan vaikka tilannetta, jossa sosiologia tai sosiaalipsykologia olisi olemassa vain valtion sektoritutkimuksessa,

ei yliopistoissa. Tilanne olisi outo. Mutta se oli pitkään todellisuutta kriminologian osalta.

2000-luvulla on otettu askelia kohti normaallimpaa tilannetta. Näen keskeisinä positiivisina muutoksina mm. Euroopan kriminologiyhdistyksen perustamisen vuonna 2000 ja Suomen oman kriminologiyhdistyksen perustamisen 2019. Kriminologian päivät, jotka on järjestetty 2018 (Vantaa)², 2020 (Helsinki), 2022 (Joensuu), ja nyt 2024 (Tampere), ovat merkki nousevasta tieteenalasta. Kolmas ja ehkä tärkein positiivinen murroskohta oli Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen lopettaminen ja vastaavasti Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO) perustaminen Helsingin yliopistoon vuoden 2015 alusta. Kriminologian normalisointi yliopistolliseksi tieteenalaksi on ollut myös valtiovallan edun mukaista, koska kriminaalipolitiikan tietoperusta on yliopistollisen ankkuroinnin kautta vahvistunut.

(7) Seitsemäntenä muutoksena nostan esiin kriminologian opetuksen voimakkaan kehittymisen. Kun KRIMO perustettiin Helsingin yliopistoon 2015, sen kriminologinen yksikkö – jota silloin johdin – rakensi kandi-, maisteri- ja tohtoritason opetuslinjan valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Tiedekunnan tuki oli tässä hyvin tärkeää. Erityisesti dekaani Hannu Nieminen, opetuksen varadekaani Ullamaija Seppälä ja tutkimuksen varadekaani Petri Ylikoski tukivat kriminologian asemaa.

Muissa yliopistoissa empiirisen kriminologian kehitys on ollut viime vuosina vahvaa. On syytä mainita Itä-Suomen yliopiston aktiivinen rooli sekä kriminologian maisteri- ja tohtoriopetuksen käynnistäminen Tampereen yliopistossa tänä lukuvuonna. Myös ammatikorkeakoulusektorilla on nähty merkittävää

2 Vantaalla vuonna 2018 järjestetyt Kriminologian ja rikosseuraamusalan tutkimuspäivät olivat eräänlainen Kriminologian päivien ”esimuoto”. Helsingin vuoden 2020 päivät pidettiin koronapandemian johdosta 2021 keväällä.

positiivista kehitystä, erityisesti Laurean ja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen piirissä, unohtamatta Poliisiammattikorkeakoulua. Tulevaisuuden haasteena on mielestäni se, että lisäisimme kommunikaatiota eri oppilaistyyppien kriminologian opettajien kesken. Suomen Kriminologinen Yhdistys tarjoaa tähän hyvän foorumin.

(8) Kahdeksantena trendinä näen historiallisen kriminologian nousun. Jollakin tavalla historiallinen perspektiivi on pitkään ollut läsnä suomalaisessa kriminologiassa, erityisesti pitkän keston aikasarjojen tarkastelun kautta. Muistamme Veli Verkon (1893—1955) uraa uurtaneen datatyön ja hänen vuodesta 1754 alkaneen henkirikossarjansa. Tätä traditiota jatkaa myös hiljattain kehitetty Historical Homicide Monitor-perspektiivi (Kivivuori ym., 2022). Erityisen positiivinen uutinen saatiin viime keväänä, kun Miikka Vuorela julkaisi ainutlaatuisen dataportalinsa Historical Crime Statistics (Vuorela, 2024). Kriminologian kehittyminen on tarkoittanut sitä, että oman tieteenalan historia on ollut kiinnostuksen kohteena (esim. Kivivuori, 2024).

(9) Yhdeksänneksi muutokseksi nostankin kontekstin lisääntyvän huomioinnin. Historiallisen kriminologian nousu on johtanut rikollisuuden ja kontrollin ajallisuuden, muutoksen ja kontekstisidonnaisuuden huomiointiin. Rikollisuuden piirteet, sen syyt ja rangaistusten vaikuttavuus muuttuvat ajassa ja historiallisesti. Paradoksaalisesti historiallisen kriminologian nousu on osoittanut tarpeen arvioida kriminaalipoliittisten toimien vaikuttavuutta aina uusimmilla ja parhaimmilla aineistoilla (Kivivuori, 2023). Myös niin sanottu taustaverhoargumentointi on vähentynyt. Sillä tarkoitetaan mm. sitä, että omaa erinomaisuutta korostetaan kuvaamalla jonkin muun maan huonoutta.

(10) Kymmenentenä muutoksena näen soveltavan kriminologian nousun. Kriminaalipoliittikan tutkimus on osa kriminologiaa (Kivi-

vuori & Vuorela, 2023). Kriminologia tutkii empiirisesti rikollisuutta ja siihen kohdistuvia reaktioita, myös kriminaalipoliittikkaa (Ello-nen ym., 2024). Ajatus, että kriminaalipoliittikan empiirinen tutkimus olisi ontologisesti tai epistemologisesti eri asia kuin kriminologinen tutkimus, on mystinen ja virheellinen. Koska vaikuttavuudessa on kyse syiden tutkimuksesta, ristiriitaa perustutkimukseen ei ole; päinvastoin, vaikuttavuustutkimus testaa kriminologian teorioita. Teoreettisella tasolla onkin yhä paremmin huomioitu, että ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavat sekä ”takaa tulevat” kausaaliset voimat (esim. lapsuusajan kokemukset) että ”edestä vaikuttavat” tekijät, kuten sanktiot. Ihminen ei siis ole vain kausaalisten voimien ajopuu, vaan myös aktiivinen toimija, joka tekee valintoja annetussa sanktiorakenteessa. Molempien aspektien ja niiden käyttäytymisvaikutusten ymmärtäminen vaatii empiiristä kriminologiaa.

Juuri nyt erilaiset kriminaalipoliittiset debatit ovat vahvoina virtauksina vaikuttamassa julkiseen keskusteluun ja kontrollipoliittikkaan. Mikä on kriminologian anti tässä keskustelussa? Kaikki edellä mainittu on johtanut aikaisempaa parempaan evidenssipohjaan, ja kriminologit ovat antaneet merkittävän panoksen esimerkiksi nuorten jengirikollisuutta koskevissa keskusteluissa. Dataperustan vahvuus, tieteenalan yliopistollinen normalisoituminen, itsenäistyminen valtiovallan tiukasta syleilystä, opetustarjonnan kasvu, pluralismin lisääntyminen ja kasvava objektiivisuus ilmentävät viimeisen kolmen vuosikymmenen muutosta. Kriminologian oma kehitys, mutta myös sen yhteiskunnalle antama hyöty, edellyttää sen vahvaa itsenäistä akateemista asemaa.

KIRJALLISUUS

- Beuker, A., Kivivuori, J. & Raeste, A. (2024). *Mitkä toimenpiteet vähentävät rikollisuutta? Rikoksantorjunnan arviointitutkimuksen tietokantaan 2016–2024 tallennetut vaikuttavuustutkimukset* (Katsauksia Nro 63/2024). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/587043>
- Bijleveld, C. (2023). European Criminology needs European Data: The case for a pan-European crime and victimization survey. *European Journal of Criminology*, 20(3), 785–791. <https://doi.org/10.1177/14773708231174658>
- Ellonen, E., Kivivuori, J., Rantaeskola, S., Aaltonen, M., Latvala, A. & Tyni, S. (2024). *Kriminaalipolitiikka: Tavoitteet, keinot ja vaikutukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivivuori, J. (2018). Kriminologian historia. Teoksessa J. Kivivuori, M. Aaltonen, M. Näsi, K. Suonpää, & P. Danielsson (toim.), *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivivuori, J. (2021). Objektiivisuus empiirisen tutkimuksen tavoitteena: esimerkkinä kriminologia. Teoksessa K. Nieminen, & N. Lähteenmäki (toim.), *Empiirinen oikeustutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivivuori, J., Rautelin, M., Netterstrøm, J., Lindström, D., Bergsdóttir, G., Jónasson, J., Lehti, M., Granath, S., Okholm, M. & Karonen, P. (2022). *Nordic homicide in deep time: lethal violence in the early modern era and present times*. Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-15>
- Kivivuori J. (2023). *Voiko historiasta ottaa oppia kriminaalipolitiikalle?* <https://blogs.helsinki.fi/jkakiviv/2023/05/23/voidaanko-historiasta-ottaa-oppia-kriminaalipolitiikalle/?lang=fi>
- Kivivuori, J. (2024). *Crime and Civilization. The Birth of Criminology in the Early Nineteenth Century*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/9780198909828.001.0001>
- Kivivuori, J. & Vuorela, M. (2023). Onko kriminaalipolitiikan tutkimus osa kriminologiaa? *Edilex Vierashuone*. <https://www.edilex.fi/uutiset/86897>
- Vuorela, M. (2024). *Historical Criminal Statistics*. <https://criminalstatistics.fi/>